

Obsah

ÚVODNÍ POZNÁMKA K SOUBORNÉMU DÍLU TOMÁŠE ŠPIDLÍKA SJ	5
ÚVOD	9
Spirituální teologie, 9	
I. PRAMENY	15
1. Společné prameny	15
Písmo svaté, 15; Církevní tradice, 17; Vstup křesťanství do tradic různých národů, 19; Prostředí židovsko-křesťanské, 21; Helénismus, 22; Postoj Otců k filosofii, 22; Heterodoxní autoři, 24	
2. Duchovní literatura jednotlivých církví	25
Řekové a Byzantinc, 25; Koptové, 29; Habešané (Etiopové), 30; Syřané, 31; Arméni, 32; Gruzínci, 33; Slované, 34	
3. Proudý východní spirituality	35
Kritéria rozlišení, 35; Spiritualita primitivní, prvotní, „praktická“, 37; Spiritualita intelektuální a zrození mystiky, 38; Duchovní zkušenost - spiritualita srdce, 39; Kosmická spiritualita, úcta obrazů, 40; Hnutí cenobitů, spiritualita církevní, 41; Názvy, kterými se duchovní nauka označuje, 43	
II. ŽIVOT V BOHU	45
1. V Duchu svatém	45
Duchovní, 45; Osobní přebývání Ducha, 47; „Jeden duch s Pánem“, 48; „Duše naší duše“, 49; Účinky Ducha svatého	

v duši, v těle, ve světle, 50; Křesťanský život je postupné „zduchovňování“, 52

2. *Skrze Ježíše Krista* 53

Křesťanský život je kristologický, 53; Kristovy tituly, 54; Sjednocující dílo Kristovo, 55; Pobožnost ke Kristu, 58; Kult Ježíšova lidství, 59; Následování Krista, 61; Následování svatých, 63

3. *K Otci* 64

Problém Boha v antickém řeckém myšlení, 64; Bůh v křesťanském zjevení: Otec, 66; „Nad-jednota“ v Trojici, 67; Zbožštění, 70; Obdobné výrazy, 72

III. NOVÝ ŽIVOT 77

1. *K obrazu a podobenství Božímu* 77

Důležitost tohoto tématu, 77; Téma obrazu v Bibli a v řecké filosofii, 78; Člověk je „obraz Boží“; nejsvětější Trojice, 79; „Podle“ Božího obrazu, 80; Rozlišení mezi obrazem a podobenstvím, 82; Pokrok z obrazu k podobenství, 83; Místo Božího obrazu, 84; Celý člověk nebo duše nebo jenom „duch“ je obraz Boží?, 85; Obraz a zlo, 87

2. *Přirozený život* 88

Přirozený zákon, 88; Různý význam slova „přirozenost“ na Východě a na Západě, 90; Šťastný život, 92; Život věčný, 93; Spása duše, 95; Vyloučení těla ze spásy?, 96; Námitka z „duchovního egoismu“, 97

3. *Pokrok v duchovním životě* 98

Nutnost pokroku, 98; Jména stupňů, 99; Praktike, physike, theologike, 102; Význam stupňů v duchovním životě, 103

4. *Vědomí milosti* 105

Přímá zkušenost Ducha svatého?, 105; Křesťanská oposice proti messalianismu, 106; Duchovní city - „znamení oživené duše“, 106; Nepřímá zkušenost, skrze znamení, 108; Nejprůkaznější znamení Ducha: láska, která se projevuje mužednictvím, 111; „Pravý gnostik“, 113

IV. KŘEŠTANSKÁ ANTROPOLOGIE	117
1. Poznání sebe	117
Morální hledisko tohoto poznání, 117; Pokora, 119; Psychologický rozměr poznání sebe, 122; Člověk vnitřní - vnější, 123; Tělo - duše - duch, 124; Různé způsoby užívání trichotomie, 125	
2. Duch a duše	128
Žít podle ducha, 128; Duchovní smysly, 129; Svědomí, 130; Přirozenost duše, 131; Božský původ duše, její duchovnost, 132; Nesmrtelnost duše, 134; Pojem svobody u Řeků, 135; Křesťanská svoboda, 136; Svoboda „strukturální“ a svoboda volby: eleutheria a proairesis, 138; Ke spasení „stačí chtít“, 140; Části a schopnosti duše, 142	
3. Srdce	143
Důležitost tohoto pojmu pro východní spiritualitu, 143; Styčný bod mezi člověkem a Bohem, 145; Srdce - princip jednoty člověka, 146; City srdce, 148; Strážení srdce, 149	
4. Tělo	150
Tělo v antice a v Bibli, 150; Tělo u Otců a duchovních spisovatelů, 151; Reakce proti dualismu, 152; Tělo a duše - jejich tajemné spojení, 154; Aforismy o těle, 155; Pohlaví, 157; Nemoci, 158; Smrt, 160	
V. DUCHOVNÍ KOSMOLOGIE	163
1. Svět a Boží prozřetelnost	163
Problém světa v antice, 163; Svět v Bibli, 165; Svět je dobrý a krásný, je stvořen pro člověka, 167; Jednota světa zbožštěného, 169; Boží prozřetelnost nebo osud?, 170; Boží oikonomia, 172; Definice a cíl prozřetelnosti, rozlišení, 173; Osobní prozřetelnost a zákon světa, 175; V rukách Boží prozřetelnosti, 177	
2. Boží prozřetelnost a zlo	178
Problém zla, 178; Vyvrácení nesprávných názorů o původu zla, 179; Proairesis, svobodná volba - příčina zla, 180;	

Boží prozřetelnost v neštěstí, 181; Užitečnost utrpení pro hříšníky, 182; Utrpení spravedlivých, 183; Utrpení přetvářející v Krista, 184; Boží paideia, výchova, 185; „Nikdo nám nemůže uškodit, leda my sami sobě“ (Jan Zlatoústý), 186

3. Kosmické povolání člověka 187

Poslání člověka ve světě, 187; Očištění světa a jeho postupné zbožštění, 189; Dějiny světa, 189; Až starý svět pomine (Zj 21,4), 191; Apokatastase nebo pojetí vývoje?, 192

VI. DUCHOVNÍ SOCIOLOGIE 195

1. Všeobecnost křesťanské lásky 195

Člověk - bytost společenská, 195; Spojení lásky k Bohu a lásky k bližnímu, 196; Všeobecný princip: všeobecnost, věčnost, stejnost lásky, 197; Potíže při uplatňování: řád lásky, 198; Mnohost národů, 199; Křesťanský kosmopolitismus, 200; Ruský mesianismus, 202

2. Jednota v těle Kristově 203

Církev, 203; Nebeská církev, 205; Kult Matky Boží, 206; Mnišská bratrstva, 207; Chvály společného života, 208; Přátelství, 210; Rodina, 211; Společnost státní, 212

3. Konkrétní úkoly člověka ve společnosti 214

Princip negativní a pozitivní, 214; Příklad křesťanského života, 215; Bratrské napomínání - služba lásky, 216; Služba slova, 217; Almužna, 219; Povinnost pracovat, 220; Praxe lásky v kláštorech, 222; Apoštolát mnichů, 223; Výchova mládeže, 224

VII. NEGATIVNÍ PRAXE 227

1. Praxis 227

Duchovní život - dílo Boží, 227; Výraz praxis, 228; Askese, 230; Zapírání a odříkání, 232; Svleci starého člověka, 233; Umrtnění, 234; Zdrženlivost, 235

2. Očista od hříchu 236

Očista, 236; Stav hříchu, 237; Plná odpovědnost za hřích, 238; Hřích jako neznalost, 240; Přestoupení přikázání, Boží

urážka, 242; Rozlišení hříchů, 243; Následky hříchu, 244; Sociální a kosmický dosah hříchu, 245	
3. Pokání	246
Povzbuzování k pokání, 246; Podstatné prvky pokání, 248; Svátostné odpuštění, 250; Epitimie, skutky pokání, 252	
4. Penthos	254
Stálé pokání, 254; Motivy zkroušenosti, 256; Důsledky smutku a prostředky, jak jej dosáhnout, 258	
VIII. ÚTĚK ZE SVĚTA A ZŘEKNUTÍ SE TĚLA	261
1. Křesťan není z tohoto světa	261
Útěk ze světa v řecké antice, 261; Útěk ze světa v křesťanské literatuře, 262; Různé pohledy na povinnost útěku ze světa, 263; Chudoba, 266; Dvojí spiritualita?, 269	
2. Život o samotě	270
Útěk ze světa vnitřní a vnější, 270; Útěk ze světa u hesychastů, 271; Chvály poustevníckého života, 272; Různé formy poustevníckého života, 273	
3. Útěk ze světa v cenobitismu	275
Společný život, ale v odloučení od světa, 275; Pohostinství, 276; Příbuzní, 276; Mlčení, 277; Zákaz smíchu, 278; Útěk před rozpory, jednomyslnost, 279	
4. Zřeknutí se těla	280
Zdrženlivost ve smyslu širokém a užším, 280; Základy ctnosti zdrženlivosti v textech sv. Pavla, 281; Čistota, 282; Manželství, 283; Panictví, 285; Vdovství a druhé manželství, 287; Ochrana čistoty, 288; Varovat se styku s ženami a s chlapci bez vousů, 289; Tělesné umrtvování, 290; Půst, 291	
IX. DUCHOVNÍ BOJ	295
1. Boj proti démonům	295
Viditelný a neviditelný boj, 295; Nutnost boje, 296; Zlý duch, 298; Moc démonů, 299; Exorcismus, 302	

2. *Logismoi* 303

Boj proti zlým myšlenkám, 303; Výraz logismos, 304; Definice logismu, 305; „Vášnivá“ myšlenka, 306; Původ zlých myšlenek, 307; Stupně pronikání špatné myšlenky do srdce, 308

3. *Stráž srdce* 310

„Vyloučení myšlenek“, 310; Jak bojovat proti nepřátelským, špatným myšlenkám, 312; Rozeznávání duchů, 313; Rozeznávání duchů jako Boží dar, duchovní umění a plod zkušenosti, 314; „Psychologická“ pravidla podle způsobů jednání duchů, 315; Vyjevování myšlenek, 317; Zpytování svědomí, 318

4. *Osm zlých myšlenek* 319

Teorie osmi špatných myšlenek základních neboli generických, 319; Seřazení logismů a pořadí u latinských spisovatelů, 321; Poživačnost, 322; Nemravnost, 323; Lakomství, 324; Smutek, 325; Hněv, 326; Acedia - skleslost, únava, omrzelost, 328; Marná sláva, 329; Pýcha, 330; Kořen všech logismoi: philautia, 332; Vlastní vůle, 333

X. OČIŠTĚNÍ OD VÁŠNÍ 337

1. „*Nemoci duše*“ 337

Filosofické teorie o vášních, 337; U křesťanských východních autorů, 338; Vášně, citlivost, lidská porušenost, 340; Přetvoření vášní, 341

2. *Apatheia* 342

Biblická horlivost, 342; Ideál filosofů: stav klidu a míru, 343; Křesťanské uzpůsobení ideálu apatie, 344; Apatie Boží, 345; Vlastnost vzkríšeného těla, 345; Evagrius: apatie připodobňuje člověka k andělům, 347; Messaliáni, 347; Apatie neznamená necitelnost, nemožnost trpět, 348; Apatie neznamená, že nepřicházejí logismoi, 349; Apatie je vnitřní síla schopná vzdorovat vášním, 349; Apatie a láska, 350; Apatie a gnose, 350; Apatie a bezhříšnost, 351; Známky apatie, 352; Odsouzení apatie od západními autory, 353

XI. POZITIVNÍ PRAXE	357
1. Boží vůle	357
Poslušnost Boží vůli, 357; Poslušnost duchovnímu otci, 358; Poslušnost hierarchická, 360; Poslušnost osobě nebo psanému zákonu?, 360; Poslušnost Božím přikázáním, 362; Příkazy a rady, spiritualita křesťanská a mnišská, 364	
2. Cesta ctnosti	365
Ctnostný život, 365; Výroky o ctnostech, 367; Ctnost je jediné dobro, neřest je jediné zlo, ostatní je indiferentní., 367; Ctnost je správný střed mezi dvěma extrémy, 367; Ctnost se pěstuje pro ctnost samu (Virtus sibi ipsi praemium), 368; Ctnost - podobnost s Bohem, účast na Kristu, 369; Těžkost a snadnost ctnostného života, 369; Jednota ctností, 370; Rozdělení ctností, 372; Genealogie ctností, 375	
3. Láska	376
Dokonalost v lásce, 376; Tři námitky, 377; Řecké termíny, 379; „Láska“ v řecké filosofii, shrnutí ve třech bodech, 379; Křesťanské učení, 380; Eros aagape, amor concupiscentiae a amor benevolentiae, 380; „První přikázání“, 382; Je láska k Bohu eros nebo agape?, 383	
XII. MODLITBA	387
1. Podstata modlitby	387
Důležitost modlitby, 387; Ke komu se modlitba obrací?, 388; Definice modlitby, 389; Prosba za to, co nám prospívá, 390; Pozvednutí ducha k Bohu, 392	
2. Stupně a druhy modlitby	394
Stupně modlitby, 394; Liturgická modlitba, 396; Ikony, 397; Symbol chrámu, 398	
3. Stálá modlitba	399
„Bez přestání se modlete“ (1 Sol 5,17), 399; Střelné modlitby, 402; Modlitba Ježíšova, 402; Tři stupně Ježíšovy modlitby, 403; „Psycho-fyzická“, „vědecká“ metoda, 405; Ruský poutník, 406; Poznámky k „Ježíšově modlitbě“, 407	

XIII. KONTEMPLACE	411
1. <i>Podstata kontemplace</i>	411
Definice a termíny, 411; Theoria a gnosis, 412; „Kontemplativní Východ“, 413; Nepochopitelnost Boha, 414	
2. <i>Předmět kontemplace</i>	416
Není to „povrch“ věcí, 416; Není to filosofický „logos“, 417; Theoteles logos - Boží smysl věcí, 417	
3. <i>Orgán, kterým kontemplujeme</i>	419
Smysly jsou začátek, 419; Mysl (nous) - božská schopnost, 420; Mysl zbožštěná a očištěná, 422; Praxe vede k teorii, 423; Bez lásky není poznání, 425; Pokrok od víry ke gnosi, 426	
4. <i>Pokrok v kontemplaci</i>	427
Stupně, 427; Přirozená kontemplace, 428; Kontemplace věcí neviditelných, 429; Kontemplace Prozřetelnosti a soudu, 430; Theologia, 430; Extase, 432	
5. <i>Účinky kontemplace</i>	435
Neustálá vzpomínka na Boha, 435; Přetvoření a svatost, 436; Sláva Boží, 437	
ZÁVĚR	441
Ideál zbožštění, 441; Trinitární charakter, 442; Kontemplace, 442; Antropologický ráz, 442; Smysl pro Církev, 443; Kosmický ráz, 443; Duchovnost mnišská, 444; Sklon k poustevnictví, 444; Katanytický ráz, 444; Ráz asketický, 444; Duch svobody, 445; Spiritualita srdce, 445; Ráz eschatologický, 446	
BIBLIOGRAFIE	449
REJSTŘÍK JMENNÝ	565
REJSTŘÍK VĚCNÝ	599